

דבר צבי לחנוכה

בנין צבי לחנוכה

בעזהשי"ת

להוסיף, אבל דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש.

והנה באמת כבר הקשה זקני הח"צ והפנ"י, דהא ה' יכולין להדליק אף בשמן טמא, דבציבור מותר לעבוד בטומאה, הן מטעם הותרה, או מטעם דחוי, ולא יזהר צורך ה' הנס, ותיירצו דהקב"ה רצה להראות חיבתו, שלא יצטרכו לעבוד בטומאה.

עוד תירצו כיון דלא ה' להם מנורה, והי' צריך ההדלקה שיתקדש המנורה החדשה, דעבודתה מחנכתה, כדאמרינן במס' שבועות (דף ט"ו ע"א), דכלים שעשה משה משיחתו מקדשתו, מכאן ואילך עבודתו מחנכתו, וא"כ בלא עבודה לא חלה קדושת כלי שרת, א"כ נהי דקיימ"ל דתמיד דוחה טומאה, מ"מ כיון דכלל הוא דקרנן ציבור אינו דוחה טומאה, אלא היכא דקבוע לי זמן, א"כ זה דוקא אם איכא מנורה, שפיר הוי מצוה הקבוע לי זמן, להדליק המנורה בכל יום, ודוחה טומאה, אבל כיון דלא ה' להם מנורה, הרי אין חיוב להדליק בה, כיון דליכא מנורה ליכא חיוב הדלקה, ונהי דאיכא חיוב לעשות מנורה שיהי' דולקין בה, מצוה זו דעשיות המנורה, אין קבוע לה זמן, ואינו דוחה טומאה, כמו דאינו דוחה שבת מה"ט, ולזאת לא ה' אפשר בשמן טמא עכ"ל, ועיין בחדושי מהר"א"ל לזקני הגה"ק ז"ל בה' חנוכה, ובכלי חמדה פ' בהעלותך ע"ש.

וכל זה ניחא ביום ראשון, דהי' צריכין לחנך המנורה, משא"כ ביום ב' שכבר נתקדשה המנורה מיום ראשון, א"כ שוב אמרינן הותרה בציבור, ולא ה' צורך בנס, ועכצ"ל כתיב דהקב"ה רצה להראות חיבתו של ישראל.

ומעתה נחזי, דהכהנים שלא ידעו עדיין שיזדמן להם נס, שיהי' להם להדליק על שמונה ימים, ה' להם עצה להדליק בליל א' כל השמן שבפך, שהי' שמן טהור, ויתחנך עי"ז המנורה, ואח"כ יהי' ראשין להדליק בשמן טמא, מטעם טומאה הותרה בציבור, אכן בעת ששפכו השמן למדת חצי לוג להתקדש, שפכו רק חלק שמינית, ובדעתם שאלו יתוסיף על ידי נס, ויתמלא החצי לוג, ולא יצטרכו גם אח"כ שמן טמא, ואם יראו שלא יתוסיף עי"ז נס, אז יוסיפו לשפוך לתוכה כל השמן שהי' להם בהפך, ויועיל גם אח"כ, כיון דהי' בדעתם להוסיף, ומיום שני ידליקו בשמן טמא, מטעם טומאה הותרה בציבור, כיון שכבר ה' החינוך בשמן טהור, ונעשה הנס דמהחלק שמינית נתמלא כל החצי לוג ונתקדש השמן, ובשאר לילות אף דכבר ה' נחסר מה שכבר דלק, עכ"ז ה' בדעתם, דאם לא יתוסיף על ידי נס, אז יקחו להשלים לשבעה קני המנורה משמן טמא, כיון שמיזם ב' מותר ליקח שמן טמא, אכן נעשה הנס תיכף בהחצי לוג שנתמלא, וא"כ שפיר נתקדש השמן, ומתורץ קו' הנ"ל וזה דבר נחמד בס"ד.

ג עוד נראה לתרץ בס"ד, עפי"ד הגאון ר"י ענגיל ז"ל בקונטרס גבורות שמונים אות ל"ג, שהעלה דבר חדש, שלמ"ד כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, אם ה' הכהן מכוון בשעת קידשו הקודש בכלי שרת, שבדעתו שיקדש הכלי את הקודש לכל דבר, רק לא להפסל בלינה, מהני שזיר זה, דאין זה נחשב כמו קידוש לחצאין, כדאמרינן במנחות (דף ח' ע"א), דמה שהכלי מקדש ליפסל בלינה, זה אינו עצם ענין הקדושת כלי, והוא רק דבר מבחין, שהכלי מקדש גם לענין זה אבל אין זה עצמותו של ענין הקידוש, לכן שפיר בכח הכהן לשייר אותו, ולא מיחשב חצאין בענין הקידוש, דאין זה ענין עצמותו של הקידוש, רק דבר מבחין שמקדש גם לזה, והאריך בזה בראיות מש"ס כדרכו ע"ש.

הב"י בהל' חנוכה (סי' עת"ר) הקשה, אמאי עושין ח' ימים חנוכה, הא לא ה' הנס רק על שבעה לילות, דהלא ה' שמן בפך על לילה אחת, ותיירץ דחלקו השמן שמצאו בפך לשמונה חלקים, ובכל לילה דלקו רק חלק אחד, ועכ"ז דלק כל הלילה, והי' הנס גם בליל הראשון עכ"ד.

והקשה הגאון ר' מנחם זעמבא (נ"י) ז"ל הי"ד (הובא בספר גור ארי' יהודה ובדגל התורה תרפ"ב סי' ג'), הא במס' זבחים (דף פ"ח ע"א), אמר שמואל כלי שרת אין מקדשין אלא מלאין ע"ש, וכ"פ הרמב"ם בה' פסולי המוקדשין (פ"ג ה"כ), והרי השמן בפך ה' רק על יום אחד, דהיינו שבעה חצי לוגין, לשבעה קני המנורה, חצי לוג לכל נר ונר, וא"כ כשחלקו לשמונה חלקים, לא ה' מגיע חצי לוג לכל חלק, והרי במשנה במס' מנחות (דף פ"ח ע"א), דהחצי לוג ה' מקדש שמן למנורה לכל נר ונר חצי לוג ע"ש, וא"כ אם נתנו שמן פחות מחצי לוג, לא ה' נתקדש בהחצי לוג, כיון שלא ה' מלאין, ואז איך חלקו לח' חלקים, הא לא ה' אפשר להדליק בשמן שלא ה' מקודש מקודם בכלי שרת, דהיינו החצי לוג.

ואין לומר דלעולם קדשו כשיעור חצי לוג, ורק במנורה לא נתנו כולו, רק חלק שמינית, דזה אינו, דאם כבר נתקדש השמן בכלי שרת, הרי שוב הנשאר נפסל בלינה, והי' פסול להדליק ממנה במנורה עכ"ק, והוא קושיא עצומה.

א ונלפע"ד דבר נכון בס"ד, עפי"ד במס' ע"ז (דף מ"ג ע"א), ר"י אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי, (ופרש"י ומלכות בית חשמונאי עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאו יונים את ההיכל, ונטל כל כלי וגברה יד בית חשמונאי) ע"ש, ובמס' ע"ז (דף נ"ב ע"ב) ובאו בה פריצים וחיללה (ופרש"י מכיון שנכנסו נכרים להיכל יצאו כלים לחולין, וכיון דנפק לחולין קניניהו בהפקירה, והוי להו דידהו, וכשנשתמשו בהן לע"ז נאסרו) ע"ש, הרי דכל הכלים שבמקדש נטמאו, וא"כ גם המדות שהי' במקדש ה' ג"כ טמאים, וע"כ עשו כלים חדשים לכל הצורך כמו שעשו מנורה חדשה.

והנה המזרחי הקשה על הב"י הנ"ל, דאיך חלקו לשמונה חלקים, הא במס' מנחות (דף פ"ט ע"א) יליף, דחצי לוג לכל נר ונר, דכתיב מערב עד בוקר, תן לה כמדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר, ושיעורו חכמים חצי לוג מאורתא ועד צפרא ע"ש, וכשחלקוהו לשמונה חלקים הרי לא ה' בו חצי לוג, ותיירץ דזה רק למצוה בעלמא, אבל לעכב אינו, רק שיתן בה כדי שידלק אף רגע אחת ע"ש.

מעתה נראה, דהחכמים שראו שלא נשאר להם רק שבעה חצי לוג שמן טהור, ולכן ה' מוכרחים לחלק השמן לשמונה חלקים, והרי ה' צריכין לקדש השמן מקודם במדת כלי שרת, ושהמדה צריך להיות מלא, לכן התחכמו ועשו מדה חדשה שיחזיק בה חצי לוג פחות חלק שמינית, דכל הטעם שהי' תמיד חצי לוג, משום דשיעורו חכמים חצי לוג מאורתא ועד צפרא, אבל כעת שגמרו לחלק השמן לשמונה חלקים, עשו מדה כזה שיכנס חלק שמינית מהשמן שהי' בהפך, ונתחנך המדה הזאת ע"י שיעור זה שנתנו בתוכה, דהא מכאן ואילך עבודתו מחנכתו, וכדאמרינן במס' שבועות (דף ט"ו ע"ב), וממילא נתקדש השמן בתוכה, דהא ה' מלאין בכלי זה, ומתורץ קו' הנ"ל, וזה ברור ונכון בס"ד.

ב עוד נלפע"ד דבר נכון, לפי"מ דאמרינן שם אר"א אר"י לא שנו (ופרש"י הא דאמרינן דאין מקדשין אלא מלאים), אלא שאין דעתו להוסיף ולהשלים (עד כשיעור), אבל אם דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש, תנ"ה מליאין אין מליאין אלא שלימין, אר"י אימתי בזמן שאין דעתו

דבר צבי לחנוכה

לומר דעיקר מצות הדלקה הוא רק ברגע אחד, אבל מערב ועד בוקר אינו מעב, דאל"כ איך חלקו לח' חלקים וכמ"ש המזרחי, וא"כ הוי זה שיעורו, ומיקרי מלאין, ושפיר נתקדש בהחצי לוג ולק"מ.

אכן עיקר הקושיא לפימ"ש התוס' במעילה (דף ח' ע"א) ד"ה קרמו, דהא דכלי שרת מקדש, היינו דוקא כשנעשה כל הראוי לעשות בו, ומשום"ה בעינן בתנור עד שיקרם, כיון דשירת התנור הוא שיאפה, לכן אינו מקדש עד שיעשה הפעולה שעליו לעשות, ואינו מקדש ע"י נגיעה ע"ש, וא"כ בהמדה חצי לוג, דפעולתו למדוד חצי לוג, א"כ כל זמן שאינו מודד חצי לוג, לא עשה פעולתו ואינו מקדש, דאף שיש שיעור הדלקה, מ"מ כיון דפעולת הכלי למדוד חצי לוג, א"כ בפחות אינו מקדש, ואיך ה' חולקין השמן לח' חלקים, וכן הביא הקושיא בגור ארי' יהודא סי' י"ט ע"ש.

ומעתה נראה דבאמת הקשו המפורשים, אמאי ה' צורך להנס, הא ה' אפשר לערות דרך צירצור קטן, השמנים טמאים לתוך השמן טהור שמצאו בפק, לר"י במס' ע"ז (דף ע"ג ע"א), דמעהר מצירצור קטן לבור אפי' כל היום, קמא קמא בטל, וכן קיימ"ל ביו"ד (סי' קל"ד), וה"ה לענין טומאה ג"כ בטל, וכמ"ש במל"מ (פ"א מהל' משכב ומושב), ועיין במס' בכורות (דף כ"ב ע"א).

וראיתי לתרץ לפי"ד המל"מ בה' מעילה (פ"ז ה"ג), שנסתפק אם מיעוט היתר נתערב ברוב איסור, אם משלים לשיעור לחייב מלקות, וכתב דזה לא שמענו, והפרמ"ג בפתיחה לה' תערובות (ח"ג פ"ה), הביא רא' מתוס' במס' זבחים (דף ע"ח ע"א) ד"ה פיוגול, שמפורש דמיעוט היתר שנתבטל ברוב איסור, אינו משלים את השיעור ע"ש, ובשו"ת נפש ח' האריך דה"ה אם נתערב מיעוט מדבר שאינו ראוי לצאת בו ידי חובת מצה, ברוב שראוי לצאת בו, דאינו משלים להיות כזית לצאת בו, ועיין בשו"ת חדות יעקב מדו"ז הגאון מלאסק (ח"ב סי' ו'), שהאריך בנפלאות בזה, וא"כ במנורה דבעי שיעור שידליק מערב עד בוקר, א"כ לא מהני בזה ביטול להשלים השיעור עכ"ל.

והנה לתירץ הב"י דחלקו לח' חלקים, וע"כ דאינו מעב השיעור מערב ועד בוקר, וכמ"ש המזרחי הנ"ל, ולא בעינן כלל להשלים השיעור, ורק שאנו דנין דאין כלי שרת מקדש אלא מלאין, כיון שפעולתו למדוד חצי לוג, הרי נגד זה שפיר ה' עצה, לערות שמן טמא לתוך החלק שמינית שמן טהור, עד חצי לוג שיהי' הכלי מלא, ויעשה פעולתו למדוד חצי לוג, ושפיר נתקדש כל השמן.

ואף לד' התוס' במס' זבחים (דף ע"ז ע"א) ד"ה ואי, דאם יש בכלי שרת קצת שמן שנתקדש כבר, ואח"כ ממלא שמן שלא נתקדש עדיין, אין הכלי מקדשו, כיון דכלי שרת אין מקדשין אלא מלאים, צריך להיות שכלי מלא יתקדש, וכיון דקצת כבר נתקדש מעיקרא, לא מיקרי מלא ע"ש, וא"כ אי ביטול אינו מועיל להשלים השיעור, לא מיקרי זה מלאין, ולא נעשה פעולתו.

ע"ז יש לומר דהכא דנתבטל השמן טמא, ונתקדש כעת כל השמן המונח בכלי זה, רק לענין שיעור אינו מועיל להשלים, א"כ שפיר מיקרי מלאים, ומתורץ קו' הנ"ל לנכון בס"ד.

ולפע"ד נראה להוסיף, דבכלים שמכאן ואילך דעבודתן מחנכת, ולא ה' להכלי שרת קודם העבודה קדושת כלי שרת, ורק על ידי חינוך העבודה נעשתה כלי שרת, וא"כ אם בשעת חינוך הכלי, ה' בדעת הכהן שמחנך הכלי רק לקדש השמן להדלקת המנורה, אבל לא להפסל בלינה, בוודאי לא נפסל השמן בלינה, כיון דרק כעת נתחנך הכלי ע"י עבודה זו, ולא ה' עוד בהכלי שום קדושת הגוף מקודם, א"כ בוודאי מועיל שיעור הלז שלא להפסל בלינה.

ולפי"ז שפיר מתורץ, דבאמת קידשו את כל השמן בהכלי חצי לוג מלא, ואי דהנשאר נפסל בלינה, לזה שפיר ה' עצה, שהכהן יהי' בדעתו שהשמן יתקדש רק להדלקת המנורה, אבל לא להיפסל בלינה, ומתורץ קו' הנ"ל לנכון בס"ד.

(ד) עוד נלפע"ד לתרץ בס"ד, דהנה התוס' במס' סוטה (דף ו' ע"ב) ד"ה כי, הקשו למאי דקיימ"ל כב"ה במס' ב"ב (דף ק"כ ע"ב) ובמס' נזיר (דף ל"א ע"ב), דיש שאלה להקדש, א"כ אמאי נשרפת, ולמה אינו נשאל עלי' ותצא לחולין, ותירץ במל"מ בה' מעשה"ק (פי"א ה"ד), דכמו דאמרין במס' נדרים (דף ס"ד ע"א) בתרומה ביד כהן לא מצי למיתשל עלי, כל שכן אם נתקדש על ידי כלי שרת, דחשוב כתרומה ביד כהן, דלא מצי למיתשל עלי ע"ש.

והנה נראה דזה דוקא בכלים של משה שמשחתן מקדשן, שפיר נעשה ע"י נתינתו בכלי שרת קדושת הגוף, ולא מהני שאלה, אכן בכלים דמכאן ואילך דעבודתן מחנכת, וא"כ הרי כל מה שנתקדש הכלי, הוא רק ע"י המנחה שנתן בהכלי, שנתחנך הכלי ונעשה כלי שרת, וממילא נתקדש המנחה ע"י הכלי, א"כ בכה"ג אם ישאל על המנחה, והרי הוא של חולין, א"כ איגלאי מילתא למפרע, דלא הוי כלי שרת כלל, כיון דכל קדושת הכלי הוי רק ע"י המנחה שנתן בהכלי, וכיון דשאל על המנחה, הרי ממילא נפקע הקדושה גם מהכלי, ולא נחשב המנחה שנתקדש קדושת הגוף בכלי שרת, ולכן שפיר מהני שאלה בכה"ג (ועיין בכלי חמדה פ' וישב).

ומעתה הרי כל הכלים והמדות ה' חדשים וכו"ל (באות א'), וא"כ ה' עיקר קדושת המדות על ידי החינוך שנתנו בתוכה השמן חצי לוג להדלקת המנורה, וא"כ שפיר מהני שאלה אף לאחר שהי' השמן בהמדה, דאם ישאל עלי' ויעשה חולין ויפסל להדלקה, וא"כ לא נתחנך המדה, דלא ה' בו עבודה.

א"כ שפיר ה' עצה ליתן בכל יום חצי לוג שמן, בכלים חדשים שנתחנך על נתינת השמן, ולהמנורה נתנו רק חלק שמינית, ועל מה שנשאר ה' נשאלים אח"כ, ונעשו חולין, ושוב לא נפסל בלינה, וכן עשו בכל יום, וא"כ השמן שפיר נתקדש דה' מלאין, ורק מה שנשאר על שאר לילות לא נפסל בלינה, דה' נשאלין עלי', ומתורץ קו' הנ"ל לנכון בס"ד.

(ה) עוד נלפע"ד דבר נכון בס"ד, דהנה לכאורה אין התחלה להקושיא, לפימ"ש רש"י שם בד"ה ואין, וז"ל כלומר שיהא בהן שיעור שלם הצריך לדבר, אבל אם חסר השיעור, אין הכלי מקדשן שאינו ראוי לכלי ע"ש, הרי מוכח דענין זה דבעי בכלי שרת שיהי' מלאין, אינו שיהי' מלא על כל גדותיו, רק שיהי' מלא בשיעורו הנצרך למצותו, וא"כ לפי תירץ זה דחלקו לח' חלקים, ע"כ צריך